

کنون کہ کنون دا راج؟

مُشتاک صوفی

ہر کوئی پُندا رہندا ہے کہ ساڈے مُلک وچ کنون کوئی نہیں۔
کیہ سچ سچ کنون نہیں؟ نہیں، کنون تے لَمّا چوڑا موجود
ہے الف تو یے تائی۔ ساڈی وسوں وچ اُچیچے کنوناں دی
غیر موجودگی نہیں، کنون دی پالنا دی غیر موجودگی ہے۔ مُلک
دیاں سرکاری کتاباں وچ ہر اوہ کنون لکھیا ہویا ہے جہڑا،
مثال دے طور تے، انگلستان وچ ہو سکدا ہے۔ جنم، تربیت،
کاروبار، سیاست، مذہب، دوکانداری، غرض ہر کم بارے کنون ہے۔
قبر دی زمین دا ریٹ وی موجود ہے کیونکہ گورا کسے نہ کسے
شکل وچ ہر قسم دا کنون تے قاعدہ بنا گیا ہے جہڑا
اجوکی سماجی حیاتی لئی ضروری ہے۔ پر پُوآڑا ہے قاعدے کنون
نوں لاگو کرن دا، اِکسار لاگو کرن دا۔

قاعدے کنون دا اِکسار لاگو نہ ہونا نرا حاکماں تے
عوام دی بدنیتی نہیں ہے۔ ٹھوس سماجی جیون نریاں اِکھلاکی قدراں
جاں سماجی احساس نال نہیں چلدا۔ سماجی جیون مالی، سیاسی تے
رہتلی حالات دے تاریخی عمل راہیں بنن والیاں انسانی بنتران
تے اوناں دے مفاد دی سوچ سر چلدا ہے۔ کنون اپنی مسالی
شکل وچ کوئی خیالی جاں ہوائی اِکائی نہیں ہندا۔ ایہ اِک
پاسے موجود سیاسی حالات دی جھلک ہندا ہے تے دوجے پاسے
اوناں نوں اِک خاص ڈھنگ نال سنبھالن تے ٹورن دا یتن

ہندا ہے۔

گوریاں دے قبضے دے نتیجے وچ ساڈے اتھے نویاں سماجی تبدیلیاں
آئیاں۔ نویں کنون بنے تے لاگو ہوئے۔ گورا کنون اوس دے
آپنے سماج دے تاریخی سفر دا نتیجہ سی جس دوران صنعتی انقلاب
آیا آتے نوی قومی برجوا ریاست ابھری، جی (جیو) تے کل
دی نویں نویں پچھان بنی، شہری دے ریاست نال تائلک نوں
نویں حالات وچ مٹھیا گیا۔ جی (جیو) دی، جو ہن شہری ہو
چکيا سی، پرائی شناخت (ذات، قبیلہ، برادری) دی تھان اوس
دی نویں شناخت (شہریت) آئی جہڑی نزیاتی حساب نال دوجے
دی شناخت دے برابر منی گئی۔ کنون نے ہر شہری نوں برابر
من کے برابری دے مجرد (پھوکے) اصول دا جھنڈا جھلایا آتے
جاگیرو رسم ریت دی رتبیداری تے درجیبندی نوں توڑ بہن
دتا۔

برجوا ریاست دی کنونی برابری دا ایہ مطلب نہیں کہ ریاست
دی زندگی وچ سبھو سچ مچ اکو جہے تے برابر ہو گئے۔
تبتاتی فرق نویں رنگ وچ قائم رہیا۔ نابرابری نوں اک اتلی
ستھ تے اک نویں شکل وچ منیاں تے چلایا گیا۔ کنونی
برابری دے انقلابی نتیجیاں نوں انج بیاسر کیتا گیا کہ کنون
بھاوے ظاہرا طور تے عوامی رائے نال بناؤن دا رواج چلایا
گیا پر کنون بناؤن دی ذمہ واری حاکم طبقے نے اپنے کول
ہی رکھی، یانی کنون اوناں آخر اوہو بنائے جہڑے اوناں دے
مفاد نوں پال دے سنبھال دے سن۔ سو کنونی برابری زندگی دی عملی
نابرابری نوں قائم رکھن دا قابلے قبول وسیلہ بنی تے دوجے

پاسے جاگیرداری دی پکڑ وچوں نکلے نویں شہریاں لئی کھل
دا ذریعہ۔ ایہ کھل بہاویں کئی محدود (سیمت) ہووے، شہری
تے ریاست دے آپسی رشتیاں دی نویں کسوٹی بن گئی۔

اٹھارویں اُنھیویں صدی وچ گورے کلونیگراں (بستیوادیاں) نے
ہندوستان اُتے قبضہ کیتا جس ویلے دے سماج دی وڈی بُنیاد
واہی بیجی سی۔ واہی بیجی دی لمی تاریخ وچ اس دی خاص
رہتل تے خاص سیاسی نظام پیدا ہویا۔ ایہ نظام واہی بیجی
دے سلسلے وچ بنیاں کئی قسم دیاں شناختاں دے سہارے چلدا
سی۔ ہندی جی (جیو) - اوس نوں اوس ویلے شہری نہیں آکھیا جا
سکدا انہاں شناختاں دے چکر وچ جنم لیندا تے مردا سی۔

شناختاں کیہ سن؟ ذات، قبیلہ، برادری، مذہب، فرقہ، تبکا۔ گوریاں
نواں عدالتی نظام بنایا جس وچ کنوٹی برابری دی جھلک پہلی
وار دسی پر ہند دیاں پُرائیاں شناختاں نوں مکیا نہیں۔
آپنے مُفاد لئی - جہڑے اوتھے ہور سن تے برتانا وچ ہور
سن اوناں نوں کسے نہ کسے رنگ وچ چلدیاں رہن دی اجازت
دیئی رکھی۔ رجواڑیاں تے رواج نوں مننا اسے عمل دی شہادت
ہے۔

پاکستان بنن مگروں کلونیگیر تبدیلیاں دے باوجود ساڈا سماج
پُراانا زرئی سماج ہی رہیا کیونکہ پاکستان بنن والے اکثر
علاقے اصلوں پچھڑے ہوئے سن۔ سو اوناں وچ پُرائیاں شناختاں
تے اوناں دے نتیجے وچ پیدا ہوئے رویئے جاری رہے۔ سگوں
گورے حاکم دی غیر موجودگی وچ نویں سریو اُبھرے تے

پکے ہندے گئے کہ حاکم ایلٹ (اُپرلا تبکا) آپ واہی بیجی
تے پچھڑی ہوئی ریہتلی جہنیت دی مالک سی۔ نویں لبھی ہوئی
ہاکمیت وچ پچھڑی ہوئی نویں ایلٹ نے گورے کنون دا بہرم
وی نہ رکھیا۔

گورے کنون نوں انج نتاکتا بنایا کہ اکثر اوس اتے مڈھوں
عمل نہ کیتا جاں عمل کرن دے عمل نوں اپنا لہما ڈھلا تے
بے یقینا بنا دتا کہ لوکاں اک پاسے گورے راج نوں یاد
کرنا شروع کر دتا تے دوجے پاسے اپنیاں پرائیاں شناختاں
نوں پُراثر تے کاری بناؤن دا ٹل لایا۔ بندے نے ہر
حال کسے نہ کسے قاعدے کنون دے تہت کم کار چلاؤنا ہندا
ہے۔ جے یورپوں لبھے کنون نہیں تان اپنے قدیمی رسم رواج
دے تہت سہی۔

سو ہن ساڈے سماج وچ پولیس ہے، جج ہے، تے وکیل وی۔ پر
ہندا کیہ ہے؟ مقدمہ ٹھانے پیش ہندا ہے۔ پلسیا پہلے حاکم
ایلٹ دی شکل وچ موجود سرکار توں پچھدا ہے کہ کیہ کیتا
جاوے؟ فر دوواں فریقاں (دھراں) نوں دیکھدا پرکھدا ہے۔ فریقاں
دے تکرے ماڑے ہون دا حساب لاؤندا ہے۔ تکرے نال اک تراں
نبردا ہے تے ماڑے نال دوجی تراں۔ فر دیکھدا ہے فریقاں
دی ذات برادری کیہ ہے؟ جہڑا فریق اپنی ذات برادری دا ہے
اوس نال ہور سلوک کردا ہے تے گیرزات نال ہور۔ فر مذہب،
اتھوں تگ کہ فرقہ وی ویکھدا ہے۔ سو نتیجے وچ مقدمہ درج
ہون توں پہلاں ہی ناقص ہو چکيا ہندا ہے۔ جدوں ایہ ناقص
مقدمہ عدالت وچ پیش ہندا ہے تان جج فریقاں نال عام طور

تے (چھٹ تان ہو سکی ہے) اوہی سلوک کردا ہے، پر گجھے
ڈھنگ نال، جو پُلسیئے نے کیتا ہندا ہے۔ ساری کاروائی ظاہری
طور تے گورے دی کاروائی نال ملدی جلدی ہے جس وچ کنوئی
برابری دا تصور ہے پر نتیجہ گورے دے نتیجے توں اُلٹ نکلدا
ہے۔

ایہ صورت نرے کنون اُتے زور دین نال جاں فریاد کرن
نال تے دُبائی پاؤن نال نہیں مگ سکی۔ مڈھلا مثلاً اونان
سماجی حالات نوں بدلن دا ہے جنہاں دے نتیجے وچ پُرائیاں
شناختاں اچے تائی قائم ہین جنہاں دے سہارے بدلی حیاتی
نوں پُرائے ڈھنگ نال چلاؤن دا جتن کیتا جاندا ہے۔ جے وسوں
وچ ذات برادری، مذہب فرقے، توں بنیاں اکائیاں اچے وی
پُراثر ہین تان ٹھانے، عدالت، بازار وچوں اونان نوں کیویں
کڈھیا جا سکا ہے؟